

О. О. Аврунін, студент 1-го курсу (*ХНУРЕ, Харків*)

Л. І. Бадєєва, канд. іст. наук, доц. (*ХНУРЕ, Харків*) – науковий керівник

ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ БРОНЕТЕХНІКИ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС БОЙОВИХ ДІЙ 1917–1921 РОКІВ

Перша світова війна принесла багато лиха багатьом народам світу, у тому числі українському. Наприкінці 1917 року при остаточному розпаді Російській імперії починається громадянська війна і одночасно національно-визвольна боротьба українців за встановлення самостійної держави. З точки зору військової історії – це була революція у військовій справі, коли вперше масово почали застосовуватись моторизовані види озброєння, зокрема бронеавтомобілі та танки. Так, вже в період перших бойових зіткнень українських військ з більшовицькими військовими формуваннями наприкінці 1917 року широко використовувались бронеавтомобілі, зокрема в Одесі, Рівному, Катеринославі, Києві [1]. Тому, на сучасному етапі представляє інтерес вивчення інженерних рішень та бойової тактики цього нового для тих часів виду озброєння, що також сприяє військово-патріотичному вихованню зацікавленої молоді [2, 3].

Аналіз формування та дій перших броньових частин української армії дуже ретельно вивчений в роботах [1, 4, 5]. Технічні характеристики бойових машин цього періоду та їх застосування проведено авторами [6].

Парк бронетехніки в той період формувався значною мірою із використанням машин, які було успадковані після розпаду Російської армії, на озброєнні якої були лише бронеавтомобілі і взагалі не було танків. У період громадянської війни на території України бронетехніка була на озброєнні українських військ (Української держави гетьмана П. Скоропадського, УНР), більшовицької Червоної армії та Збройних сил Півдня Росії (Добровольчої (білої) армії генерала А. Денікіна, а в 1920-му році – Російської армії барона П. Врангеля). Причому, тільки на озброєнні останньої були танки, що поставлялися союзниками, в основному з Великобританії (важкі танки Mk-5 та середні танки Mk-A Уіппед) та незначна кількість найбільш сучасних на цей період французьких легких танків Рено FT-17.

Танк Mark V – британський важкий танк часів Першої світової війни. Як і попередні британські танки, випускався в двох модифікаціях, що розрізнялися між собою озброєнням: «самець» – зі переважно гарматним озброєнням і «самиця» – з чисто кулеметним озброєнням. Танк модифікації «гермафродит» (з гарматно-кулеметним озброєнням) експонується у Історичному музеї у Харкові. На його озброєнні стоїть 57 мм. гармата та чотири кулемета калібру 7.7 мм.

Рено FT–17 був найсучаснішим танком того періоду. Розробка цього танку стала найбільш революційною і впливовою в історії танкобудування. Він став першим танком з гарматною баштою, що могла обертатись на 360 градусів. Компонування танка, де башта встановлювалась нагорі машини, двигун розташовувався позаду, а відділення управління – спереду, стала традиційною у танкобудуванні.

Загальна кількість поставлених танків не перевищувала декількох десятків і вони достатньо ефективно використовувались проти Червоної армії при штурмі укріплень (наприклад, біля Каховки у 1920-му році). Трофейні машини використовувались у підрозділах Червоної армії, а потім знайшли своє місце в якості пам'ятників епохи в Луганську та Харкові. Але, під час маневреної громадянської війни, можна стверджувати, що більш ефективним бойовим засобом, ніж танк, була тачанка. За часів Української держави гетьмана П. Скоропадського бойове використання бронеавтомобілів було дуже обмеженим і епізодичним, та фактично, воно звелось до участі бронеавтомобілів у протиповстанських операціях. При переході на корпусну організацію армії УНР значна увага приділялась бронеавтомобільним підрозділам. До кожного з восьми корпусів армії УНР передбачалось включити авто-панцирний дивізіон. У квітні 1918 р. здійснено низку важливих організаційних заходів: затверджено реєстр броньових підрозділів, що входили до складу армії УНР, здійснено розподіл їх за корпусами, розроблено штати броньових частин [4].

За часів Гетьманату було завершено формування кадрів восьми корпусних автопанцирних дивізіонів, але діючих машин в них було небагато – це було зумовлено слабкою ремонтною базою та відсутністю запчастин. Серед найпоширеніших типів бронеавтомобілів були англійські Остін, Армстронг-Уїтворт та французькі Рено. Вони мали виключно кулеметне озброєння. Поряд із внутрішньою боротьбою, УНР змушена була протистояти і зовнішнім ворогам – більшовикам, які розпочали агресію проти України вже наприкінці листопада 1918 р., а з весни 1919 р. – і польським військам. У боях першої половини 1919 р. можна відзначити поступове падіння ролі бронеавтомобілів, що пояснюється, з одного боку, зношенням матеріальної частини за відсутності можливостей поповнення, а з іншого – значними втратами (бронеавтомобілі лівобережних і південних корпусів стали, переважно, трофеями білогвардійців та більшовиків) [5]. Основним видом бойових дій, де перевага бронеавтомобілів над іншими типами бронетехніки була беззаперечною – це вуличні бої при знищенні вузлів опору чи патрулювання міських вулиць. Також, не слід забувати і про психологічний фактор – сама присутність бронетехніки здатна була деморалізувати впливати на противника, особливо, не загартованого в боях, і, навпаки, піднімала бойовий дух власних військ.

Досвід використання бронеавтомобілів в Першій світовій війни переконливо показав їх ефективність для виконання різноманітних завдань. При наступі їх використовували для прориву ворожої оборони, а під час відступу – в ар'єргардних боях [7]. Суттєвим обмежувальним фактором була низька прохідність тогочасних бронеавтомобілів, що примушувало останніх триматись шосейних, або добрих ґрунтових шляхів. Іншим чинником, який обмежував застосування бронеавтомобілів, було паливо. Однак перевага нового типу озброєння розкрилася за умови маневреної війни, якою і була громадянська війна 1917–1921 років. Можна зробити висновок, що, в цілому, незначні приклади використання бронемашин в цій період показали їх переваги та можливості удосконалення, що зробило їх потужною силою у період Другий світовій війни.

Література

а.і.1. Моргун М. В. Передумови становлення броньових частин українських армій: броньові форми формування першої світової війни та досвід їх застосування. *Lviv Polytechnic National University Institutional Repository*. 2014. С. 84–89.

3. Аврунин О. Г., Россихин В. В., Яковенко М. Т. Традиции и способы духовно-физического воспитания казака. *Матеріали міського міжвузівського науково-практичного семінару «Філософія в сучасному світі»*. Харків: Точка, 2015. С. 111–114.

4. Худаєва С.А., Россіхін В. В., Аврунін О. Г. Духовне життя українського козацтва. *Матеріали міжнародної науково-практичної конференції Духовність як складова української державності*, Харків: ХНУБА, 2019. С. 202–204.

5. Моргун М. В. Організаційні структури броньових частин українських армій в 1917–1920 рр. *Військово-науковий вісник академії сухопутних військ імені гетьмана П. Сагайдачного*. Львів : «АСВ», 2009. № 12. С. 83–92.

6. Моргун М. В. Деякі аспекти бойового застосування броньових автомобілів українськими арміями в 1917–1920 рр. *Вісник Держава та армія Національного університету «Львівська політехніка»*. Львів: «Львівська політехніка», 2008. № 634. С. 81–85.

7. Барятинский М., Коломиец М. Броньові автомобілі «Остин». М.: Моделист-конструктор, 1997. 32 с.

8. Коломиец М. Броня русской армии. Броньові автомобілі і броньові поїзди в Первой мировой войне. М.: Яуза, Стратегия КМ, Эксмо, 2008. 448 с.

9. Худаєва С. А., Аврунін О. Г., Россіхін В. В. Використання бронетехніки під час громадянської війни 1917–1921 років в Україні. *Матеріали 12-ї Всеукраїнської науково-практичної конференції Україна у світових війнах та локальних конфліктах ХХ – на початку ХХІ ст.* 2019. С. 7–8.